

УДК 398+7.072.2](Хла)(477)"19"

DOI <https://doi.org/10.15407/slavicworld2023.22.140>

ДМИТРЕНКО МИКОЛА

професор, доктор філології, провідний науковець відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: 0000-0002-3027-274X

ДМЫТRENKO MYKOLA

a professor, a Doctor of Philology, a chief research fellow at the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: 0000-0002-3027-274X

Бібліографічний опис:

Дмитренко, М. (2023). Іван Хланта як фольклорист. *Слов'янський світ*, 22, 140–158.

Dmytrenko, M. (2023). Ivan Khlanta as a Folklorist. *Slavic World*, 22, 140–158

ІВАН ХЛАНТА ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ

В українській, загалом слов'янській та європейській фольклористиці І. Хланта – видатна, унікальна постать збирача і дослідника. Іван Васильович Хланта (20.04.1941, с. Копашнево Хустського р-ну Закарпатської обл.) – фольклорист, літературознавець, мистецтвознавець, бібліограф, журналіст, педагог, краєзнавець, просвітянин, громадський діяч. Його подвижницька діяльність в ім'я України вражає значними результатами в різних галузях гуманітаристики. Він – кандидат філологічних наук (1976, казкознавство), доктор мистецтвознавства (2007, духовні пісні), академік Академії наук вищої школи України (2015), член Національної спілки журналістів України (2003), член Національної спілки краєзнавців Украї-

ни (2013), Заслужений діяч мистецтв України (2004). Учений має колосальний доробок: понад сотню книжок – авторських та урядованих.

І. Хланта закінчив сім класів школи в рідному селі, Драгівську середню школу в Хустському районі, філологічний факультет Ужгородського державного університету (1964). Служив в армії у Харкові, працював учителем української мови та літератури в м. Костянтинівка Донецької області, у с. Лази Тячівського району на Закарпатті, 1966–1970 – директором Біловарської восьмирічної школи цього ж району, 1970–1971 – інспектором Тячівського районного відділу народної освіти. 1974 року закінчив аспірантуру в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського Академії наук України. Під керівництвом доктора філологічних наук, професора О. Дея 1976 року І. Хланта захистив кандидатську дисертацію «Українська соціально-побутова казка». У 1974–1982 роках працював в Ужгородському університеті на кафедрі української літератури асистентом, доцентом (1981). За національно свідомі переконання 1982 року І. Хланта з посади доцента кафедри звільнили. Із 1983 року працював бібліографом університетської бібліотеки, з 1986 року викладав українську мову та літературу в школі № 6 м. Ужгорода. З 1998 року – провідний методист Ужгородського обласного центру народної творчості, завідувач науково-культурологічної лабораторії.

Багатогранна діяльність І. Хланти стала помітною не лише в Закарпатті, а й по всій Україні, Європі та світі завдяки численним публікаціям у періодиці та виданням авторських книжок, підготовлених збірок, покажчиків [7]. Він автор фундаментального – майже на тисячу сторінок – біобібліографічного покажчика «Літературне Закарпаття у ХХ столітті» (1995) та майже двадцяти персональних бібліографічних покажчиків праць і творів письменників, фольклористів, краєзнавців Закарпаття. Письменникам-землякам присвяче-

на книжка літературних портретів «Тернистий шлях до храму» (1994). У біобібліографічному покажчику «Літературне Закарпаття у ХХ столітті» І. Хланта подав відомості про 235 письменників, висвітлив життя та фольклористичну діяльність І. Верхратського, В. Гошовського, Л. Дем'яна, К. Заclinського, П. Лінтура, С. Мишанича, І. Панькевича, І. Сенька та ін.

Лише великим ентузіастам, людям сильної волі та неймовірної працездатності підвладна така дивовижна самореалізація, як у І. Хланти. Деякі назви книжок на різноманітні теми: «Пісня над Карпатами: Державний заслужений Закарпатський народний хор» (1994), «Закарпатські замки у легендах, переказах та літературних творах» (1995), «Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття» (2007), «Минулося, та не забулось...»: Карпатська Україна у піснях, легендах, переказах, бувальщинах та літературних творах» (2009), «Рідна мова – дар Божий» (2012), «Літературно-мистецьке життя Копашново: статті, нариси: у 2-х книгах» (2015), «Моє Копашново: історико-етнографічні, фольклористичні статті та матеріали» (2017), «Народний літературно-мистецький музей Копашнівської ЗОШ І–ІІІ ступенів Хустського району. Путівник» (2018).

Видатний внесок учений здійснив до української фольклористики, підніс її міжнародний престиж [див.: 2; 3; 4; 8; 16]. Цю його діяльність презентують: збирацька польова робота; упорядковані на основі першоджерельних матеріалів збірки, антології; дослідницькі теоретичні праці; участь у міжнародних, всеукраїнських форумах, конгресах, симпозіумах, конференціях, фестивалях.

І. Хланта як збирач фольклору перевершив багатьох своїх попередників і сучасників, записав понад двадцять тисяч коломийок, більше десяти тисяч пісень, казок, легенд, переказів, бувальщин, притч, анекдотів. Народні казки і пісні – основний об'єкт збирацької та дослідницької уваги вченого. І. Хланта виявив талановитих оповідачів-казкарів, народних

співачок. На основі переважно власних записів, а також фіксацій В. Гнатюка, О. Кольберга, П. Лінтура він підготував десятки унікальних збірок фольклору.

У доробку І. Хланти як упорядника, автора передмов, коментарів, приміток, даних про виконавців – збірки казок: «Правда і кривда» (1981), «Оскар Кольберг. Казки Покуття» (1991), «Золота пшениця», «Розумниця» (обидві – 1992), «Мамине серце», «Трапила коса на камінь» (обидві – 1993), «Казки про бідних і багатих» (1994), «Добра наука: Казки, записані від Д. І. Юрика» (1995), «Казкар» (1996; 2012), «Дарунки груші», «Зайчиків дзвіночок» (обидві – 1997), «Золотий птах: Казки, записані від М. С. Майора» (1998), «Усі скарби з лісу йдуть: Українські народні казки, записані від Петра Куртанича» (1999), «Володимир Гнатюк. Казки Закарпаття» (2001), «Родинні казки», «Народні казки Закарпаття у записах Петра Лінтура» (обидві – 2007), «Казки Карпат про тварин» (2008), «Молодильна вода» (2013), «Казки та легенди з-під Хустського замку» (2016), «Як чоловік кішку вчив працювати» (2017), «Казки та легенди з витоків Ужа» (2023). Народні казки в записах та впорядкуванні І. Хланти сукупно видано накладом майже мільйон примірників.

У фундаментальному виданні «Казки та легенди з-під Хустського замку» [6] вміщено народні твори різних видів та жанрів: казки, легенди, бувальщини, билиці, анекдоти. Казок у збірці найбільше: про тварин, героїко-фантастичні та соціально-побутові. Переважно це записи І. Хланти 1982 року від Юрія Баняса із села Бороняво Хустського району Закарпатської області. У великій, ґрунтовній передмові «Для всіх і на всі часи» упорядник подає обставини запису текстів від Ю. Баняса, інформацію про географічне розташування села Бороняво, історію його назви. Цінні дані й про інших казкарів села – таких, як Іван Тимко, Михайло Пуравець, Михайло Тимишин, Іван Крюка, Петро Ковчар, Мирослав Росоха, Сергій Клованич.

Казкар Ю. Баняс із передмови І. Хланти постає перед нами з усіма манерами виконання (голос, міміка, жести, улюблене місце для оповіді тощо), з тематикою та проблематикою народної прози. Звернуто увагу на представництво казкарем свого краю, уособлення духовного багатства рідного народу, його великих творчих можливостей, потягу до високого і прекрасного, символізування собою сили розуму та людської доброти. У тематиці казкар віддає перевагу тим сюжетам, де різко протиставляється матеріальне і духовне. Духовність для Ю. Баняса, як і для упорядника, є тією незамінною рисою особистості, яка здатна націлювати людину на подвиги, робити правильний вибір на користь добра і справедливості.

Характерною рисою казок Ю. Баняса, зазначає І. Хланта, є надзвичайно розвинений діалог. Короткими репліками героїв казкар досягає максимально швидкого розвитку сюжету. У діалозі обов'язково відбувається боротьба ідей, поглядів, розкриваються певні риси натури, портретна характеристика персонажів, а також розв'язується конфлікт [6, с. 50]. У позитивних персонажах казок упізнається й сам казкар, що вирізняється неабияким почуттям гумору, дотепу, доброзичливістю, життєрадісністю. Із передмови складається враження: ніби сам добре знаєш казкаря Ю. Баняса, чув його манеру оповіді, спостерігав за тим, як він уміло користується словом і мімікою, психологічними паузами, керуючи одночасно почуттями та помислами своїх слухачів.

Записи текстів І. Хланта здійснював упродовж шести тижнів, зафіксувавши від Ю. Баняса 210 казок, велику кількість легенд, переказів, анекдотів, бувальщин, притч та пісень різних жанрів, зокрема й колодійок. У книжці вміщено: казок – 29 про тварин, 81 героїко-фантастична, 64 соціально-побутових (17 антипанських, 13 – про попів, які заблудили від правди, 10 – антицарських, 24 – про бідних і багатих), 41 родинно-побутова; 26 легенд та переказів, 11 бувальщин, 12 билиць, 48 анекдотів.

Казки збірки – помітне поповнення скарбниці українського казкового фонду новими сюжетами та мотивами, що не визначені порівняльним показником сюжетів (СУС – «Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка», 1979). З огляду на це, упорядник здійснив каталогізацію казок, про що інформує в об'єднаному додатку «Примітки. Зміст». Передрукованих із попередніх видань текстів у збірці небагато. В основному тексти публікуються вперше. У додатку вміщено словник маловживаних слів, що значно полегшує прочитання і розуміння глибинного, самотутнього змісту народної прози з-під Хуста.

Серед казок про тварин традиційні тексти «Ріпка», «Руквичка», «Коза-дереза» подано у новому звучанні, цікавому для сучасної дитини. Наприклад, ріпку лишають до весни, «коли скінчаться всі продукти» (за рішенням діда), нахабна миша виїдає ріпку зсередини. Розчарований дід на завершення казки каже: «От, бабо, не тому ся калач пече, кому ся нарече, а тому, хто його з'їсть». До нових сюжетів належать «Як рубали в Бороняві гриба», що оповідає про час появи у Бороняві грибів, та «Коза-дереза», яка сама дала собі раду, поки дід і баба вимірялися, кому її гонити пасти. Традиційні сюжети мають нове мовне забарвлення, діалектні особливості. Манера оповіді казкаря, як видно з текстів (на це звертає увагу й І. Хланта), насичена діалогами, емоційна, забарвлена народними прислів'ями та приказками, що створюють підтекстові смисли і роблять казку цікавою й для дорослих.

Героїко-фантастичні казки особливо приваблюють у цій збірці не тільки нечуваними назвами, а й самотутніми сюжетами. Ніби знайомий казковий мотив про змієборців, а відкриваєш – і поринаєш у світ багатой індивідуальної фантазії оповідача. Досить специфічні вкраплення до казкових обставин чи описів порівнянь із сучасними реаліями (наприклад, у кімнаті безлад, ніби після повені, ніби річка змила; подивився у бінокль, під лупу; цар вирішує всі питання по теле-

фону тощо). Це казки: «Юрко, велетень, принцеса і капітан», «Як баба-яга стала дівці за маточку». Проте у жодному сюжеті не порушено принципів побудови казкової композиції, видових ознак, структури. У деяких зразках спостерігаємо описи із використанням прийомів таких літературних жанрів, як трилери, жахи тощо («Чоловік-змій», «Про бабу повітрулю», «Вірний слуга», «Хлопець-рачок»). По-новому сприймаються традиційні для цієї групи твори: «Дівчина-жаба», «Івасик-Телесик», «Сучий син», «Майстер Юрко». Іменна палітра героїв казок досить розширена. У казковій традиції ім'я не було об'єктом індивідуалізації та особистісним фактором. Загально сприймаються рольові вказівки: бідна дівчина, бабина дочка, мужичий син тощо. Натомість казки у записках І. Хланти мають імена з нашої реальності (Петрусь, Юрко, Василько, Грицько, Штефан, Максим, Руслана, Ілона, Оленка, Дуляна), у такий спосіб наблизивши казкову реальність до сьогодення: всі ми живемо у казці, варто лише її побачити.

Великий масив побутових казок поділено на соціальні та родинні. Частина текстів може претендувати на місце в обох групах («Спритний злодій», «Про дурних людей», «Чоловік без професії, як риба без води», «Про бідного і багатого брата», «Дід-школяр», «Шепелява Анця»). Тематично в казках порушуються питання взаємодії різних прошарків населення, гендерні конфлікти, викриваються вади як суспільства загалом, так і окремих індивідів, пропонується поглянути на себе і своє оточення неупереджено, щиро, по-людськи.

Легенди і перекази подано однією групою, що за тематикою поєднує історичні («Про воеводу Хуста»), побутові («Як дівчина стала зозулею»), релігійні («Христос і Петро») випадки. Тематика бувальщин стосується знахарства («Яквилікуватися від опіків», «Про чоловіка, якому підкорялися змії»). Серед билиць переважають випадки чаклунства («Як нечисте ганялося за чоловіком», «Як молоко текло з-під воза», «Про вовкуна»).

Анекдоти зображують різні теми та сфери: філософську («Із мавп виходять люди»), курортну («Чоловік і жінка на курорті»), гендерну («Чоловікові не догодиш», «Хоче сісти на шию», «Все життя млинці готую»), професійну («Комірником потягну», «Прийду, коли лікар протверезіє»), расову та міжнародну («Хоч чорне, зате не москаль») тощо.

Ще одна унікальна, велика за обсягом збірка народної прози – «Казки та легенди з витоків Ужа: казки, легенди, бувальщини, билиці та притчі Великоберезнянської Лемківщини Закарпаття» (2023) [5]. Матеріали збірки «розширюють горизонти національного духу. Вони цікаві й потрібні настільки, що заслуговують бути відомими на всій території України і далеко за її межами. Прозові твори гірського краю – велике мистецтво, вивершене генетичне обличчя й душа України. І хоч би де знайомилися з ними, кожен скаже: це – Україна. Творці казок зберегли для поколінь свідчення роботи свого духу... найхарактерніша риса творів, опублікованих у збірнику, – їхня внутрішня насиченість українським духом» [5, с. 54].

У Великоберезнянському краї в другій половині ХХ ст. народні казки записували П. Лінтур (30 творів від талановитого оповідача Юрія Гебрюна), І. Сенько, М. Зінчук та ін. Частина їхніх записів опублікована. Із початку 1980-х років І. Хланта зібрав казок тут чи не найбільше. Книжка структурована за усталеним принципом: вступна стаття, казки про тварин, героїко-фантастичні казки, соціально-побутові казки, а далі – легенди та перекази топонімічного плану («Поселення Великоберезнянщини»), бувальщини, билиці, притчі, словник маловживаних слів. Примітки поєднано зі змістом. У примітці до назви кожної казки зазначено, хто, коли, де записав твір, джерело публікації, а також визначено сюжетний тип за порівняльним покажчиком сюжетів східнослов'янської казки – СУС. Наприкінці видання подано статтю І. Кузовича «Іван Хланта і Великоберезнянщина» та довідку «Іван Васильович Хланта».

Як і в попередній збірці казок, упорядник у вступній статті з удячністю згадує-характеризує талановитих народних оповідачів: Юрія Соляка, Петра Куртанича, Михайла Зганича, Петра Цупи та ін. Робота оповідачів, наголосив учений, унікальна передусім тим, що спрямована на розвиток духовних основ людини. От, наприклад, Петро Куртанич, розповідаючи про нечисту силу, неодмінно нагадає про упирів, які ссуть із людей кров. А щоб була свіжа кров, вони постійно воюють. «Отож, – наголошує, – зятяйте: там, де починаються війни, там при владі є упир». Тоді слухачам приходить у голову правитель із Кремля, який розпочав війну проти України» [5, с. 46].

Отже, фундаментальні видання народної прози Закарпаття в упорядкуванні І. Хланти суттєво доповнять знання сучасників про культурну спадщину українського народу, відкриють нові можливості для наслідування молодшому поколінню науковців, збирачів фольклору, вкотре засвідчать для всього світу: Україна має велике фольклорне багатство, тяглість традиції, незнищенність нації. Вчений слушно апелює до сучасників: «У жодній області України не записано й не опубліковано стільки народних казок, як на Закарпатті. У зв'язку з тим, що за програмою ЮНЕСКО заносяться у реєстр усі вагомні національні культурні явища, закликаю небайдужих українців звернутися до цієї високошановної організації з пропозицією про визнання народних казок Закарпаття духовним надбанням людства» [5, с. 49].

Разом із багатьма передмовами, коментарями до збірок казок українське казкознавство помітно збагатили студії І. Хланти, що опубліковані в окремому виданні «До джерел» (1994): «Дослідження соціально-побутової казки у вітчизняній фольклористиці», «Особливості східнослов'янської соціально-побутової казки», «Мотив шукання правди в казках східних слов'ян», «Бідні і багаті в казках», «Жінка в народній казці» та ін. Кожна велика за обсягом збірка творів народної

прози містить розлогі передмови (вступні статті-студії) упорядника, що засвідчує його тривалу, півстолітню відданість українському казкознавству. В українській фольклористиці це безпрецедентний приклад.

Не оминув збирач і дослідник такого явища традиційної культури, як вертеп, опублікувавши книжки «Над вертепом звізда ясна...» (1990), «Закарпатський вертеп» (1995, у співавторстві).

Доказом великого наукового подвижництва І. Хланти стали записи народних пісень у рідному Закарпатті, на Львівщині, від українців Кубані, Мараморощини й Банату (на території Румунії), Сербії. Зацікавився І. Хланта піснями в шкільні та студентські роки. Згодом на основі архівних даних до серії «Українські народні пісні в записах письменників» підготував, упорядкував, написав передмову, коментарі й опублікував у видавництві «Музична Україна» збірку «Народні пісні в записах Панаса Мирного та Івана Білика» (1977). У книзі вміщено обрядові, історичні, баладні, родинно-побутові, соціально-побутові, жартівливі пісні, що їх зібрано на Полтавщині й Чернігівщині.

Відтоді І. Хланта цілеспрямовано й систематично записував народні пісні, опублікував десятки збірок: «Коли собі заспіваю: Українські народні пісні з голосу Степана Шутка» (1993), «Заспіваймо коломийку» (1995), «Колядки» (1998), «Вчора була неділенька: Українські народні пісні з голосу Михайла Глюдзика» (2001), «Співанки закарпатських гір і долин» (обидві – 2009), «Пісня – то моє життя»: Українські народні пісні з голосу Анни Опришко» (2013) та ін.

На окрему увагу заслуговують фундаментальні збірки народних пісень «Ой видно село. Народні пісні села Арданово Іршавського району Закарпатської області» (Ужгород, 2003) [10], «Пісні Іршавщини» (Ужгород, 2005) [12], «Народні пісні українців Банату (Румунія)» (Ужгород, 2009) [9], «Пісня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сер-

бії» (2014) [15], «Пісенна хвиля Оглядова. Українські народні пісні с. Оглядів Радехівського району Львівської області» (2015) [11], «Пісні українців Кубані» (2021) [13], «Пісні українців Мараморощини (Румунія)» (2022) [14]. Томи структуровано за науковими принципами, але з певними помітними особливостями щодо класифікації народнопісенних матеріалів. Скажімо, в деяких збірках суто за житейською логікою розділ «Пісні про кохання» упорядник виніс за межі родинно-побутових пісень і поставив перед піснями весільними. Після весільних, зрозуміло, подано розділ «Родинно-побутові пісні» (очевидно, у значенні «Пісні про родинне (сімейне) життя») [9; 10; 12; 14].

До загальноприйнятої, усталеної в сучасній фольклористиці класифікації І. Хланта повернувся у збірці «Пісенна хвиля Оглядова. Українські народні пісні с. Оглядів Радехівського району Львівської області» (Ужгород, 2015). У розділі «Родинно-побутова лірика» вміщено два підрозділи: «Пісні про кохання» та «Про родинне життя» – без рубрикації в межах поданих матеріалів. За цим самим принципом вміщено матеріали і в збірці «Пісні українців Кубані» (2021).

Винятковою збіркою народних пісень серед сучасних видань можна вважати велику за обсягом книжку «Пісня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сербії». Тут вміщено два окремі розділи «Пісні про кохання» та «Родинно-побутові пісні». Упорядник докладно рубрикував матеріали розділів, здійснив класифікацію пісень, що її після виходу 1986 року збірок в упорядкуванні О. Дея («Пісні кохання»), Г. Довженок («Пісні родинного життя») майже не застосовували.

У розділі «Пісні про кохання» твори класифіковано за такими рубриками: оспівування вроди і почуттів закоханих; залицяння; зустрічі закоханих; взаємна любов; мати не дозволяє зустрічатись; батьки перешкоджають зустрічатись, одружитись; майнові відносини і кохання; побоювання лихої слави, ворожих поговорів; суперництво, зрада; розлука; роз-

лука, туга за милим; нещасливе кохання; поради закоханим; думки про шлюб; утрата вінка.

Розділ пісень про сімейне життя містить рубрики: «Розлука з родом. Туга за ним», «Свекруха й невістка», «Мати (батько) та дорослі діти», «Подружнє життя в злагоді», «Розлука з милим чоловіком», «Нещасливе подружжя», «Лихий чоловік. Нелюб, нелюба жінка», «Чоловік-п'яниця. Жінка-п'яниця», «Сирітська доля», «Лиха доля», «Туга за молодими літами».

У збірці «Пісні українців Мараморощини» розділ пісень про кохання також рубриковано за схожою моделлю: оспівування вроди і почуттів закоханих; залицяння; зустрічі закоханих; взаємна любов; мати не дозволяє зустрічатись; батьки не дозволяють одружитися; суперництво; зрада; розлука; поради молодим; думки про шлюб; втрата вінка. Відповідно розділ «Родинно-побутові пісні» (в значенні пісні про родинне, сімейне життя) розподілу на рубрики-мотиви не містить.

Збірку «Пісня над Дунаєм» високо оцінив О. Вертій: вона – «вагомий здобуток українського уснословесознавства», «своєрідний підсумок усієї роботи по збиранню, записуванню народної пісенності русинів Сербії», подані матеріали «відкривають перед майбутніми дослідниками, як у Сербії, так і в Україні, нові теми, проблеми та ідеї. На перший план серед них виходять такі, як національна своєрідність діалектики фольклорного процесу та духовного поступування русинів у сербському та загальноукраїнському контекстах, місце і значення народної пісні у формуванні національного характеру, психології, світогляду та побуту русинів» [1, с. 166].

Чимало часу І. Хланта присвятив збиранню й дослідженню духовних пісень Закарпаття, захистивши 2007 року докторську дисертацію. З цієї тематики опубліковано збірки «Богородичні пісні» (2003), «Покаянні та похоронні пісні» (2007), «Співайте Богові нашому, співайте» (2008). Український християнський фольклор у радянські часи мало вивчали і не видавали. Сьогодні ж це ще одна відкрита сторінка для фахового

дослідження. Поява збірки духовних позаслужбових пісень Закарпаття «Співайте Богові нашому, співайте» важлива не тільки для фольклористів, релігієзнавців, музикознавців та ін., а й для кожного, хто цікавиться духовними надбаннями нашого народу. Духовні пісні цікаві й цінні намаганням підпорядкувати ідеал християнський ідеалу національному:

Боже великий, Творче всесвіту,
На нашу рідну землю поглянь!
Ми були вірні Твому завіту,
Вислухай нині наших благань.

Люд у нестатках, край у руїні,
Де ж бо наш мудрий вождь-поводир?
Боже великий, дай Україні
Силу і славу, єдність і мир [17, с. 304–305].

2020 року побачив світ великий том народних коломийок «Співаночки мої милі» – понад 10 тис. зразків, що їх І. Хланта записав 2006 року у славетному закарпатському селищі Колочава Міжгірського району. Вперше опубліковані тексти найрізноманітніших тематичних груп і типові коломийкові мелодії суттєво доповнюють та розширюють уявлення про українську пісенність, коломийкову традицію, розкривають механізми формування національної самосвідомості українців, демонструють високий естетичний рівень людності краю, особливості менталітету, ідеали.

У великій вступній розвідці «Коломийки – це голос із віків у віки» І. Хланта коротко охарактеризував селище Колочава як «рай-село» (там десятки музеїв, оригінальних пам'ятників – зокрема, письменникові Іванові Ольбрахту, автору знаменитого роману «Микола Шугай, розбійник», учительці з України), тематику, художні засоби коломийок, подав довідки про виконавців коломийок – співаків та музикантів. Матеріали збірки подано за розділами: «Про рідний край»,

«Одяг, їжа», «Вівчарі», «Бокораші», «Дозвілля молодих», «Танцювальні коломийки», «Про кохання», «Доля», «Сучасні коломийки Колочави» та ін. Вміщено десятки кольорових та чорно-білих світлин, серед яких на особливу увагу заслуговують світлини-кадри з кінофільму «Марійка-чарівниця», що був знятий у Колочаві та навколо ще далекого 1933 року за однойменним оповіданням Івана Ольбрахта (прем'єра відбулася в Празі 2 березня 1934 р.).

Про коломийки І. Хланта пише піднесено, мовби виспіває: «Коломийки – унікальний витвір народного генія, ідеал духовності, гармонії, краси, один із найважливіших способів реалізації людиною своїх здібностей і прагнень виправдати своє призначення на землі. Коломийки – символ національної пам'яті. Вони синтезують волю народу для збереження соборності людських душ. Вони – майстерне творіння невідомих авторів, послання із сивої давнини, призначене для того, щоб захистити людину від руйнації власної душі, від загрози безпам'ятства» [18, с. 9]. Далі: «Коломийки є різні: святкові та повсякденні, традиційні й сучасні, з найрізноманітнішим тематичним змістом. Вони супроводжують горян усе життя. Ще до того, як опановуємо книжкову премудрість і можемо читати чи співати самі, вони вже звучать у нашій душі з уст матері чи батька, діда чи бабусі. Для багатьох колочавців перші почуті пісні – коломийки <...> Кожне слово коломийок важене, доречне, влучне, видобуте з глибин народного світогляду. Коломийки написані тим надзвичайним ритмом, який може передати і биття серця матері, і спів птахів, і ревіння гірських вітрів. У коломийках – код незнищенності українського духу, вічної, непроминальної енергії. Вони завжди заряджають, надихають, пробуджують, утверджують нашу національну пам'ять» [18, с. 10–11].

Розділ «сучасних коломийок» цікавий гумористичним, іронічно-сатиричним настроєм («Заповіт учителя», «Ой сапала буряки», «Україно наша рідна»).

І. Хланта реалізував свою давню мрію: записав коломийки одного села від обдарованих носіїв. Коломийки з Колочави (збірка «Співаночки мої милі») – великий внесок до оприлюдненої пісенної традиції українського народу, до поширення розумного, красивого, душевно й духовно багатого культурного продукту.

Оригінальне видання – збірка «Пісні українців Кубані» (2021). Як зазначено в анотації, зібрані 1995 року пісенні твори різних жанрів – спроба привернути увагу українського читача до своєї культурної спадщини, що нині перебуває за межами України, щоб кожен українець відчув себе часткою цілого народу, частиною загального європейського простору. У вступній статті «Українські пісні на просторах Кубані» вчений оглянув попередні видання народних пісень із Кубані, внесок у збирання та дослідження пісень таких українських дослідників і діячів культури, як: Я. Бігдай, О. Кошиць, Степан і Мотря Мишаничі, В. Чумаченко, Н. Супрун-Яремко та ін. Коротко охарактеризувавши жанровий склад записів, що їх здійснено в жовтні-листопаді 1995 року, І. Хланта подав відомості про виконавців народних пісень. У книжці вміщено колядки, щедрівки, духовні пісні; веснянки; весільні пісні; історичні пісні; баладні пісні; пісні про кохання; пісні про родинне життя; дитячі пісні; жартівливі пісні; танцювальні пісні; застольні та заздоровні пісні. До розділу соціально-побутових подано козацькі, рекрутські, наймитські, чумацькі та бурлацькі пісні. Насамкінець уміщено пісні літературного походження. Збірка пісень має не тільки пізнавальне, наукове значення, а й слугуватиме «своєрідним дороговказом для багатьох національно незрячих. Пісні омийуть їм душу гордістю за наш талановитий народ, за нашу минувшину, щоб у кожного лежала на серці доля України, насамперед її духовне відродження» [13, с. 38].

І. Хланта здобув заслужене визнання в Україні й за кордоном. Про нього писала преса в Білорусі, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччині, Угорщині. Він – лауреат премій ім. В. Ан-

тоновича, ім. І. Франка, ім. М. Зубрицького, Я. Мудрого, І. Калинець, Д. Задора, В. Скуратівського та ін. Життєвий і творчий шлях подвижника висвітлено в книжкових виданнях, численних публікаціях, що належать перу І. Губаля, М. Ряшка, В. Качкана, В. Марка, О. Вертія, Л. Мушкетик, В. Сокола, М. Дмитренка, Й. Федаса, Л. Іваннікової та ін.

Збирацька й дослідницька діяльність І. Хланти – видатний внесок до української фольклористики, приклад наукового патріотичного подвижництва, який заслуговує на гідне пошанування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вертій О. Могутня галузка української духовності. *Міфологія і фольклор*. 2016. № 1–2. С. 155–165.

2. Вертій О. Світоглядно-духовні грані українського Всесвіту. Життя, наукова, педагогічна та громадська діяльність Івана Хланти. Ужгород : Патент, 2021. 352 с.

3. Дмитренко М. Хланта Іван Васильович. *Українська фольклористична енциклопедія* : у 2 т. Т. 2 / упоряд., наук. ред. М. К. Дмитренко. Київ : Вид-во «Сталь», 2020. С. 558–562.

4. Іваннікова Л. Хланта Іван Васильович. *Українська фольклористична енциклопедія* / редкол. : Вахніна Л., Дмитренко М. та ін. [голов. ред. Г. Скрипник]. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. С. 772–774.

5. Казки та легенди з витоків Ужа: казки, легенди, перекази, бувальщини, билиці та притчі Великоберезнянської Лемківщини Закарпаття / зап. текстів, упоряд., вступ. ст. «Окрилені народною мудрістю» (С. 7–56), прим. та слов. І. В. Хланти; підгот. текстів В. Р. Хланти. Ужгород : Патент, 2023. 704 с.

6. Казки та легенди з-під Хустського замку / зап., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «Для всіх і на всі часи» (С. 5–65), приміт. та слов. І. Хланти. Ужгород : Патент, 2016. 914 с.

7. Качкан В. Іван Хланта. Біобібліографічний покажчик. Ужгород : Патент, 2008. 458 с.

8. Мушкетик Л. Хланта Іван Васильович. Українська славистична фольклористика (XIX – початок XXI століття). Енциклопедичний словник /

[голов. ред. Г. Скрипник]. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. С. 265–266.

9. Народні пісні українців Банату (Румунія) / зап. текстів і мел., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «Український острів культури в румунському Банаті» (С. 3–74), приміт. та слов. І. Хланти. Ужгород : Патент, 2009. 744 с.

10. Ой видно село: Народні пісні села Арданово Іршавського району Закарпатської області / запис текстів і мел., упоряд., вступ. ст. «Арданово в історії та піснях» (С. 3–64) та приміт. І. В. Хланти ; підгот. текстів та слов. М. Офіцинської ; мел. розшифр. А. Гайналій, М. Попенко, Т. Росул; нотний матеріал підгот. В. Кобаль. Ужгород : Закарпаття, 2003. 664 с.

11. Пісенна хвиля Оглядова. Українські народні пісні с. Оглядів Радехівського району Львівської області / зап. текстів і мел., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «З пісенної скарбниці Оглядова» (С. 4–62), приміт. І. Хланти; розшифр. мел. В. Кобаля. Ужгород : Патент, 2015. 608 с.

12. Пісні Іршавщини / зап. текстів і мел., підгот., упоряд., вступ. ст. «Народна пісенність Іршавщини» (С. 3–47), приміт та слов. І. Хланти ; підгот. текстів М. Офіцинської ; мел. розшифр. А. Гайналій, М. Попенко, М. Рибалко, Т. Росул ; нот. матеріал підгот. В. Кобаль. Ужгород : Закарпаття, 2005. 816 с.

13. Пісні українців Кубані / зап. текстів і мел., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «Українські пісні на просторах Кубані» (С. 5–38), приміт., слов. та алф. покажчик І. Хланти. Ужгород : Патент, 2021. 456 с.

14. Пісні українців Мараморощини (Румунія) / зап. текстів і мел., упоряд., вступ. ст. «Піднебесся пісень українців Мараморощини» (С. 5–50), прим., алф. покажчик та слов. І. Хланти. Ужгород : Патент, 2022. 856 с.

15. Пісня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сербії / зап. текстів і мел., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «Пісні, зібрані у водах Дунаю», приміт. та алф. покажчик І. В. Хланти ; розшифр. мел. В. В. Кобаля. Ужгород : Патент, 2014. 792 с.

16. Сокіл В. Хланта Іван Васильович. Українська фольклористична енциклопедія / кер. проекту, упоряд., наук. ред. В. Сокіл. Львів : Ін-т народознавства, 2018. С. 741–742.

17. «Співайте Богові нашому, співайте»: Духовні пісні Закарпаття / запис текстів і мелодій, упоряд., підгот. текстів, вступ. ст., приміт. та слов. І. В. Хланти ; розшифрування мелодій Ф. І. Копинця. Ужгород : Патент, 2008. 848 с.

18. Співаночки мої милі / зап., упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. «Коломийки – це голос із віків у віки» (С. 6–110), слов. та алф. покажчик. Ужгород : Патент, 2020. 824 с.

REFERENCES

1. VERTII, Oleksii. A Powerful Branch of Ukrainian Spirituality. *Mythology and Folklore*, 2016, no. 1–2, pp. 155–165 [in Ukrainian].
2. VERTII, Oleksii. *Worldview and Spiritual Aspects of the Ukrainian Universe. Life, Scientific, Pedagogical and Public Activity of Ivan Khlanta*. Uzhhorod: Patent, 2021, 352 pp. [in Ukrainian].
3. DMYTRENKO, Mykola. Khlanta Ivan Vasyliovych. In: Mykola DMYTRENKO, compiler, scientific ed. *Ukrainian Folkloristic Encyclopedia: In Two Volumes*. Vol. 2. Kyiv: "Steel" Publishing House, 2020, pp. 558–562 [in Ukrainian].
4. IVANNIKOVA, Liudmyla. Khlanta Ivan Vasyliovych. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. Lesia VAKHNINA, Mykola DMYTRENKO, et al., editorial board. *Ukrainian Folkloristic Encyclopedia*. Kyiv: M. Rylskyi IASFE of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2019, pp. 772–774 [in Ukrainian].
5. KHLANTA, Ivan, compiler. *Tales and Legends from the Headwater of Uzh: Tales, Legends, Sages, Buvalshchyny, Bylytsi and Parables of Velyke Berezne Lemkivshchyna in Transcarpathia*. The texts are recorded, compiled, prefaced "Covered with a Folk Wisdom" (pp. 7–56) by Ivan KHLANTA; the texts are prepared by V. KHLANTA. Uzhhorod: "Patent", 2023, 704 pp. [in Ukrainian].
6. KHLANTA, Ivan, compiler. *Tales and Legends from under the Khust Castle*. The texts are recorded, compiled, prefaced "For Everyone and for All Times" (pp. 5–65), annotated by Ivan KHLANTA. Uzhhorod: "Patent", 2016, 914 pp. [in Ukrainian].
7. KACHKAN, Volodymyr. *Ivan Khlanta. Bibliographic Index*. Uzhhorod: "Patent", 2008, 458 pp. [in Ukrainian].
8. MUSHKETYK, Lesia. Khlanta Ivan Vasyliovych. In: Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. *Ukrainian Slavistic Folkloristics (19th – Early 21st Century)*. Encyclopedic Dictionary. Kyiv: M. Rylskyi IASFE of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2019, pp. 265–266 [in Ukrainian].
9. KHLANTA, Ivan, compiler. *Folk Songs of Ukrainians of Banat (Romania)*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced "Ukrainian Island of Culture in Romanian Banat" (pp. 3–74), annotated by Ivan KHLANTA. Uzhhorod: "Patent", 2009, 744 pp. [in Ukrainian].
10. KHLANTA, Ivan, compiler. *Oh, the Village is Seen: Folk Songs of the Ardanovo village of the Irshava District in the Transcarpathian region*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced "Ardanovo in the History and Songs" (pp. 3–64), annotated by Ivan KHLANTA. The texts and vocabulary are prepared by Maryna OFITSYNSKA; the melodies are decoded by Andrii HAINALII, Mykola POPENKO, Tetiana ROSUL; sheet music prepared by Vasyl KOBAL. Uzhhorod: Zakarpattia, 2003, 664 pp. [in Ukrainian].

11. KHLANTA, Ivan, compiler. *Song Wave of Ohliadov*. Ukrainian Folk Songs of the Village of Ohliadiv in Radekhiv District of Lviv Region. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “From the Song Treasury of Ohliadov” (pp. 4–62), annotated by Ivan KHLANTA. sheet music prepared by Vasyl KOBAL. Uzhhorod: ”Patent”, 2015, 608 pp. [in Ukrainian].

12. KHLANTA, Ivan, compiler. *Songs of Irshavshchyna*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “Folk Songs of Irshavshchyna” (pp. 3–47), annotated by Ivan KHLANTA. The texts and vocabulary are prepared by Maryna OFITSYNSKA; the melodies are decoded by Andrii HAINALII, Mykola POPENKO, M. RYBALKO, Tetiana ROSUL; sheet music prepared by Vasyl KOBAL. Uzhhorod: Zakarpattia, 2005, 816 pp. [in Ukrainian].

13. KHLANTA, Ivan, compiler. *Songs of Ukrainians of the Kuban*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “Ukrainian Songs in the Expanses of the Kuban” (pp. 5–38), annotated by Ivan KHLANTA. Uzhhorod: ”Patent”, 2021, 456 pp. [in Ukrainian].

14. KHLANTA, Ivan, compiler. *Songs of Ukrainians of Maramoroshchyna (Romania)*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “The Sky of the Songs of the Ukrainians of Maramoroshchyna” (pp. 5–50), annotated by Ivan KHLANTA. Uzhhorod: “Patent”, 2022, 856 pp. [in Ukrainian].

15. KHLANTA, Ivan, compiler. *Song over the Danube. Folk Songs of the Ruthenians (Ukrainians) of Serbia*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “The Songs Bathed in the Waters of the Danube”, annotated by Ivan KHLANTA; the music is decoded by Vasyl KOBAL. Uzhhorod: Patent, 2014, 792 pp. [in Ukrainian].

16. SOKIL, Vasyl. Khlanta Ivan Vasyliovych. In: Vasyl SOKIL, compiler, scientific editor. *Ukrainian Folkloristic Encyclopedia*. Lviv: Institute of Ethnology, 2018. P. 741–742 [in Ukrainian].

17. KHLANTA, Ivan, compiler. “Sing to Our God, Sing”: *Spiritual Songs of Transcarpathia*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced, annotated by Ivan KHLANTA. The melodies are decoded by Fedir KOPYNETS. Uzhhorod: Patent, 2008, 848 pp. [in Ukrainian].

18. KHLANTA, Ivan, compiler. *My Sweet Small Songs*. The texts and melodies are recorded, compiled, prefaced “Kolomyika is a Voice from the Centuries to Ages” (pp. 6–110), annotated by Ivan KHLANTA. Uzhhorod: Patent, 2020. 824 p. [in Ukrainian].

Отримано / Received 02.08.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 14.12.2023